

Till Klimat- och näringslivsdepartementet

Diarienummer: KN2025/01294

1. Östra Sveriges luftvårdsförbund

Östra Sveriges luftvårdsförbund (ÖSLVF) är ett samverkansorgan som samordnar kontrollen av luftkvalitet för medlemskommuner i sex län: Stockholm, Uppsala, Södermanland, Gävleborg, Östergötland och Gotland. Förbundet bildades för att genom regional samverkan säkerställa hög kvalitet i miljöövervakningen och tillhandahålla vetenskapligt underbyggt expertstöd vid hälsoriskbedömningar. Genom att förena politisk styrning med teknisk spetskompetens arbetar vi för att medlemskommunerna ska ha de beslutsunderlag som krävs för att skapa en hälsosam livsmiljö och uppnå såväl nationella miljömål som internationella riktlinjer.

2. Inledning

Östra Sveriges luftvårdsförbund välkomnar möjligheten att lämna synpunkter på Naturvårdsverkets slutredovisning gällande genomförandet av det nya luftkvalitetsdirektivet i svensk rätt (KN2025/01294). Som regional expertorganisation vill vi särskilt understryka luftkvalitetens avgörande betydelse för folkhälsan och behovet av att skydda känsliga och utsatta grupper, såsom barn, äldre, gravida och personer med hjärt-kärlsjukdom eller astma.

ÖSLVF anser att Sverige bör använda det nationella handlingsutrymmet för att säkerställa en fortsatt hög skyddsnivå som vilar på lokal precision och vetenskaplig validering. Vi ser med oro på förslag som innebär en standardisering mot direktivets miniminivåer, då detta riskerar att undergräva den detaljerade övervakning och samlade kompetens som byggts upp inom landets luftvårdsförbund under decennier.

3. Sammanfattning

Förbundet instämmer i behovet av att anpassa svensk rätt till det nya direktivet men motsätter sig förslaget om en statligt finansierad nationell modellering av haltkartor direkt till samtliga kommuner (§ 3.4.4 och § 3.9.4). Vi anser att förslaget i sin nuvarande form riskerar att rasera den regionala samverkan och leda till en politisk ambitionsminskning mot en ”minsta gemensamma nämnare”.

Vi vill särskilt lyfta fram att den nationella modelleringen hittills uppvisat kvalitetsbrister, exempelvis för Gotland, och att den föreslagna zonindelningen för PM_{2,5} (NUTS 1) riskerar att öka den administrativa bördan utan att ge en representativ bild av lokala förhållanden.

4. Särskilda synpunkter

3.3 Kontroll av luftkvalitet genom samverkan och Sveriges zonindelning

3.3.2 Zonindelning och territoriella enheter för genomsnittlig exponering Naturvårdsverket föreslår att zonindelningen för partiklar PM_{2,5} ska ske på NUTS 1-nivå. ÖSLVF vill påpeka att en NUTS 1-indelning för PM_{2,5} kan innebära att en kompletterande samverkan krävs som ökar administrationen.

Vår erfarenhet visar att halterna av PM_{2,5} är betydligt högre på Gotland än inom övriga delar av förbundet, vilket är ett tydligt tecken på att det lokala bidraget har en förhållandevis stor påverkan. Gotlands nivåer är därmed inte representativa för de andra delarna av den zon de föreslås ingå i (södra Sverige). En för grov zonindelning riskerar att dölja lokala problemområden och försvåra relevanta åtgärdsanalyser.

3.4 Kontroll av luftkvalitet

3.4.2 Kompletterande modellberäkningar eller indikativa mätningar vid halter över en miljökvalitetsnorm Naturvårdsverket skriver att den nationella modelleringen blir ett viktigt verktyg för att uppfylla kommande krav. Förbundet ser dock en risk för att SMHI:s kartläggning av var överskridanden riskerar att ske håller en för låg upplösning i samband med att behovet av åtgärdsprogram ska bedömas. Förbundet anser att bedömningen av överskridanden inte enbart kan byggas på SMHI:s modelleringar.

Vi vill särskilt poängtera att Naturvårdsverket inte anger att den nationella modelleringen för 2023 inte uppfyller kvalitetskraven för Gotland. I SMHI:s rapport "High resolution air quality modelling of NO₂, PM₁₀ and PM_{2.5} for Sweden" (publicerad 2025) görs jämförelser mot Brömsebro väg, men däremot inte mot Österväg. Detta visar på vikten av lokal expertis och behovet av att bibehålla regionala modelleringsystem som kan valideras mot faktiska lokala förhållanden med högre precision än 50x50 meter.

3.9.4 Nationellt modelleringsverktyg och risk för undergrävande av regional samverkan

När staten erbjuder tjänster kostnadsfritt som idag utgör kärnan i luftvårdsförbundens medlemsmodell, uppstår en direkt risk för medlemsflykt. Detta hotar förbundets överlevnad och därmed den unika regionala expertis som krävs för att tolka och kvalitetssäkra även nationella underlag. I en politisk miljö där kostnadseffektivitet premieras befarar ÖSLVF att kommuner kommer att välja "minsta möjliga nivå av ansträngning" och förlita sig på grova nationella verktyg, vilket raderar drivkraften att arbeta mot WHO:s striktare riktlinjer.

Bristande förankring

Beredningsgruppen för ÖSLVF anser att förslaget har betydande brister i förankring. En så genomgripande förändring av det svenska luftvårdsarbetets organisering borde ha diskuterats ingående med de regionala luftvårdsförbunden innan det lämnades vidare till Regeringskansliet.

I detta ärende har Jonas Riedel beslutat.

Frida Eik Öhman har varit föredragande.

I den slutliga handläggningen har även beredningsgruppen för Östra Sveriges luftvårdsförbund deltagit.